

KEHITTYVÄ ALAKEMIJOKI

KYLIEN YHTEISTYÖN SELVITTÄMINEN

Sisällys

1. JOHDANTO	3
2. ALAKEMIJOEN KYLIEN YHTEISTYÖSELVITYKSEN VAIHEITA	5
2.1 Hankkeen organisointia.....	5
2.2 Yhteistyömahdollisuuksien kartoitusta	8
2.2.1 Alakemijoen kylien sijainnin merkityksestä	8
2.2.2 Yleisten kylätapaamisten antia	9
2.2.3 Palvelutarpeen selvittämistä.....	12
2.2.4 Kylien kehittämissuunnitelmien tilanne ja vertailukelpoisuus	19
3. TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUSTA	21
3.1 Kylien merkityksestä	21
3.2 Yhdistys- ja yritystoiminnasta	22
4. TOIMINTAMALLIN HAHOITTAMISTA	24
4.1 Toimintamallin taustavoimia	24
4.2 Toimintamallien esittelyä.....	27
kylien yhdistetyt palvelut	30
5. TOIMENPIDE-ESITYKSIÄ	31
6. AVAUKSIA KYLIEN TOIMINNAN ARVIOINTIIN.....	33
Lähteet.....	37

1. JOHDANTO

Rovaniemen kaupunkia kutsutaan kylien Rovaniemeksi. Kylät ovat lähinnä entisen Rovaniemen maalaiskunnan alueita. Kyläläiset miettivät nyt, miten palvelukylät tehtävissään onnistuvat.

Hirvaan kyläyhdistyksen hallitus nosti keskusteluun huolensa siitä, miten Alakemijoella tuotetaan erilaisia palveluita nyt ja tulevaisuudessa, miten vastuut tulevaisuudessa jaetaan ja miten vastuullista kylätoimintaa kehitetään. Tehtävän hoito annettiin allekirjoittaneelle. Alakemijoen yhteinen tilaisuus järjestettiin Muurolan lukion tiloissa 11.1.2010. Mukana oli alueen kaikkien kylien ja koulujen edustus, yhteensä 15 henkilöä. Palaverissa perustettiin kaksi työryhmää: hanketyöryhmä ja koulutyöryhmä. Hanketyöryhmän koollekutsujaksi pyydettiin MMM, ympPD Sirkka Liisa Peteriä. Hanketyöryhmä kokoontui Alakorkalon koululla kaksi kertaa, 1.2.10 ja 8.2.10 ja laati yhdistymisavustushakemuksen Alakemijoen yhteistyön kehittämiseksi. Hakijaksi sovittiin Rautiosaaren kyläyhdistys ry. Hakemus jätettiin 15.2.2010. Hanke ei saanut rahoitusta.

Tämän jälkeen Sirkka Liisa Peteriä pyydettiin esittämään kyläläisten puheenvuoro asukas- ja kyläyhdistyksille suunnatuilla koulutus- ja virkistyspäivillä Muurolassa 24.4.2010. Asian tärkeys alkoi hahmottua ja apulaiskaupunginjohtaja Matti Ansala kutsui 12.5.2010 hankkeen suunnittelijoiden edustajista Sirkka Liisa Peterin ja Pentti Kuukasjärven palaveriin. Palaverissa olivat mukana yritysasiamies Heli Välikangas, maaseutupäällikkö Anne Nuutinen ja asukasasiamies Kaija Lyhykäinen. Kesäkuussa 16.6.2010 uusittu hanke-esitys todettiin selkeäksi ja tarpeelliseksi. Sevityshanke voidaan toteuttaa syksyn 2010 aikana. Toteuttajaksi kutsuttiin Sirkka Liisa Peteri. Töiden suunnittelu saattoi alkaa kesäkuussa 2010. Lomien jälkeen 31.8.2010 laadittiin selvityshankkeen sopimukset.

Kiitän kylien osaavia toimijoita aktiivisesta osallistumisesta, erityiskiitos Yläkemijoelle Meeri Vaaralalle ja Muurolaan Ritva Hinkkaselle. Kiitän kaupungin päättäviä virkamiehiä luotta-

muksesta ja uskalluksesta aloittaa kylien yhteistyön, palvelutarpeen ja uuden toimintamallin selvittäminen Alakemijoen alueelta. Tästä on hyvä jatkaa.

Peterinniemessä, 18.12.2010

Sirkka Liisa Peteri

2. ALAKEMIJOEN KYLIEN YHTEISTYÖSELVITYKSEN VAIHEITA

2.1 Hankkeen organisointia

Alakemijoen eri kyläyhdistysten, -toimikuntien tai –seurojen hallitukset valitsivat ohjausryhmään seuraavat jäsenet ja varajäsenet.

		varajäsen
Alakorkalo	Sari Laatikainen	Pia Holopainen
Hirvas	Pasi Molkoselkä	Tarja Engström
Jaatilan kylät	Aapo Rautiainen	Irma Mustonen
Leipee	Jaana Oinas	Esa Teerijoki
Muurola	Seija Karvo	Tauno Kunnari
Rautiosaari	Janne Kaakkurivaara	Pentti Kuukasjärvi

Ohjausryhmään kutsuttiin kyläkoordinaattori Juha Kutuniva Lapin liitosta, Lapin kyläasiamies Pirjo Riskilä ja Rovaniemen asukasasiamies Sari Laakkonen. Yhteys rahoittajaan on hoidettu sähköpostilla ja keskustelemalla.

Selvityshankkeen ohjausryhmän kokoukset ja kylätoiminnan hallitusten haastattelut eri kylissä järjestettiin seuraavasti:

4.10.10 Hirvaan koulu, **yleinen tilaisuus** alakemijokilaisille, mukana Kerttu Nikupeteri Omakotiliiton Kotona hyvä – hankkeesta

12.10.10 Alakorkalon koulu, **ohjausryhmän kokous**

- 21.10.10 Muurolan päiväkoti, SL Peteri / kylätoimikunnan haastattelu ja kehittämiskeskustelu
- 26.10.10 Rautiosaari, Valajaistalo, SL Peteri / kyläyhdistyksen hallituksen haastattelu ja kehittämiskeskustelu
- 28.10.10 Hirvaan koulu, SL Peteri / kyläyhdistyksen hallituksen haastattelu ja kehittämiskeskustelu
- 2.11.10 Jaatilan nukketehdas, SL Peteri / kyläyhdistyksen hallituksen haastattelu ja kehittämiskeskustelu
- 3.11.10 Yläkemijoki, SL Peteri / tutustuminen toimintaan ja kehittämiskeskustelua
- 7.11.10 Hirvas Peterinniemi, SL Peteri / kyläyhdistyksen hallituksen haastattelu ja kehittämiskeskustelu
- 8.11.10 Muurolan päiväkoti, yleinen tilaisuus alakemijokilaisille ja ohjausryhmän kokous, aiheena palvelutarve ja osuuskuntatoiminta
- 15.11.10 Alakorkalon koulu, SL Peteri / kyläyhdistyksen hallituksen haastattelu ja kehittämiskeskustelu
- 17.11.10 Yläkemijoki, SL Peteri / kehittämiskeskusteluita
- 18.11.10 Hirvaan koulu, SL Peteri / yrittäjyyskysely
- 2.12.10 Rautiosaari, Valajaistalo, **ohjausryhmän loppukokous**

Leipeen kyläseuran hallituksen keskustelut on hoidettu sähköpostilla ja puheluilla.

Ohjausryhmän kokouksessa Alakorkalossa 12.10.2010 keskusteltiin hankkeen toteutumismahdollisuuksista 15.12.2010 mennessä.

Selvityshankkeeseen oli kirjattu selvitettäviä asioita seuraavasti:

- Palvelutarpeen selvittäminen: talkkaritoiminta, naapuriapu, tukihenkilötoiminta
- Yrittäjien kartoitus ja osallistuminen
- Erilaisten yhdistysten ja seurojen toiminta
- Tilojen käyttömahdollisuudet

- Yhdessä toimiminen: juhlat, tapahtumat, kilpailut, eri sukupolvien välinen yhteistyö
- Kestävällä tavalla toimimisen arvioiminen

Päätettiin toimia seuraavasti:

Sirkka Liisa Peteri tekee palvelutarvetta käsittelevän kyselyn siitä, minkälaisia palveluita Alakemijoen kylien ihmiset kokevat tarvitsevänsä. Kyselystä tiedotetaan yleisesti. Vastaukset pyydetään antamaan kylätoimikuntien/kyläyhdistysten jäsenille. Eri kylillä on erilaisia toteutusratkaisuja.

Yrittäjälista- ja Alakemijoen kylien palvelut päivitetään. Listauksen laittoon nettiin selvitetään. Tätä kokonaisuutta hoitavat Jaana Oinas ja Janne Kaakkurivaara.

Palveluiden toimintamalleina voisi olla osuuskuntatyypin malli, kylätalkkarimalli tai toiminta voisi olla yrittäjävetoista. Tässä selvityksessä haetaan muotoa sille, miten Alakemijoen kylissä palveluita tuotettaisiin. Mallin suunnittelu käynnistyy palvelutarvekyselyn vastauksien perusteella ja mallin testaaminen pyritään aloittaa sen jälkeen.

Sirkka Liisa Peteri laatii esityksen vastuullisen toiminnan arvioimisesta.

2.2 Yhteistyömahdollisuuksien kartoitusta

2.2.1 Alakemijoen kylien sijainnin merkityksestä

Rovaniemen asukasmäärältään suurin keskustan ulkopuolinen kyläalue alkaa Alakorkalosta ja päättyy Tervolan kunnan rajalle. Alueella oli 31.12.2009 tilaston mukaan 2908 asukasta. Suurin kylä, Muurola on nimetty palvelu- eli keskuskyläksi. Muurola on Rovaniemen palvelukylistä suurin (1160 asukasta). Alakemijoen alueeseen kuuluu kuusi (6) kylää tai kyläryhmittymää lueteltuina etelästä pohjoiseen: Jaatilan kylät (Jaatila, Ruikka-Mutka ja Petäjäinen), Pisa – Leipee, Muurola, Hirvas, Rautiosaari ja Alakorkalo. Muurolan jälkeen suurin on Alakorkalo, seuraavana ovat Hirvas ja Rautiosaari, ja pienin on Jaatila (424 asukasta). Pienalueista pienin on Leipee, jossa on 55 asukasta. Kyläläisten ilmoituksen mukaan asukkaita on nyt 70. Tilastoissa Pisa ja Välijoki kuulunevat Muurolaan.

Maantieteellisesti jokivartta seuraten alue jakaantuu kahteen osaan: Kemijoen länsipuoli eli valtatie 4:n varsi ja joen itäpuoli. Toiminnallisesti jako on muotoutunut seuraavaksi: Muurolan eteläpuoli ja Muurolan pohjoispuoli. Muurolan pohjoispuoli asioi suurelta osin keskustassa.

Edellä esitetty aluejako (suuralueet, tilastoalueet, pienalueet) toimii väestölaskennan pohjana. Lisäksi on erilaisia jakoperusteita piireihin ja tiimeihin. Kylien ikivanhat rajat ja maankäytön nykytarpeen mukainen suunnittelu eivät aina kohtaa. Katvealueilla väestö ei kaikissa tilanteissa saa tietoja tarpeeksi nopeasti tai he eivät tiedä, mikä tieto heitä koskee tai heille kuuluu.

Kylät ovat siis sijaintinsa, historiansa ja toimintakulttuurinsa vuoksi hyvinkin erilaisia. Asioiden hoito niin alueen sisällä kuin yhteistyö kaupungin ja maakunnan kanssa on tästä johtuen tällä hetkellä epävarmaa. Tilanne hidastaa myös toimenpiteiden toteuttamista.

Alakemijoella suunnitellaan yleisen asumismahdollisuuden ja asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi yhteistä imagoa. Yhteistyötahtoa ja osaamista Alakemijoen alueelta kyllä löytyy ja kylien erilaisuus on yhteistyön voimavara.

2.2.2 Yleisten kylätapaamisten antia

Alakemijoen syksy 2010 oli haja-asutusalueen, kaupungin ja kylien reipasta keskustelun ja vuoropuhelun aikaa. Epätietoisuus palveluiden saatavuudesta, taloudesta, maankäytöstä ja tilojen käytöstä olivat eri tilaisuuksien ja kokoontumisien puheenaiheita. Kaikissa kylissä korostui toimijoiden vähyys.

Yhteistyömahdollisuudet kiinnostivat alueen kyläläisiä. **Ensimmäisessä Alakemijoen yleisessä tapaamisessa Hirvaan koululla 4.10.2010** oli yhteensä 21 henkilöä eri kylistä, maakunnan tasolta, kaupungin virkamiehiä ja Kotona hyvä – hankkeen työntekijöitä. Vilkkaan mielipiteiden vaihdon jälkeen päädyttiin palveluiden saavutettavuuden osalta ratkaisuun, jossa pienet kylät voisivat yhdessä muodostaa seudun kylien yhdistyksen, joka hoitaa hallinnon.

Tärkeäksi nousi myös ajatus ns. puskurirahastosta. Tämä turvaisi pienten kylien toiminnan ja palveluita voitaisiin alueelle yhdessä järjestää. Mikään pienistä Alakemijoen kylistä ei yksin voi järjestää palveluita kaikille kylille. Tilaisuuden esimerkkinä oli omakotitalkkaritoiminta. Toimintaa on ollut koko Alakemijoen alueella ja myös kaupungissa. Toiminta on kuulunut Kotona hyvä – hankkeeseen, jonka kautta palkat talkkareille on maksettu. Omakotiliiton hankkeessa palvelua on voinut tarjota vain Omakotiliiton jäsenille. Toimintaan on saatu palkka- ja kuntatukea. Koko alueen työnjohdon on hoitanut Hirvaan kyläyhdistys. Työvoimapalvelulain muutos voi alentaa tai poistaa yhdistykselle myönnettävän palkkatuen. Toiminnan ehdot muuttuvat 1.1.2011. Jos toiminta on pienimuotoista eikä vääristä

saman alan kilpailua, tukea voi edelleen saada. Välityömarkkinoissa 70 % työpanoksesta olisi suositeltavaa saada hyödyksi. Näin ajatellen palkkatyösuhde on arvostetumpi.

Asiasta keskusteltiin laajasti ja kaikki olivat yksimielisiä siitä, että toiminta on tärkeää. Pohdittiin myös, onko asia liian suuri ns. kolmannen sektorin hoidettavaksi ja tulisiko yhteiskunnan (kaupunki) huolehtia tämänkaltaisesta toiminnasta nykyistä enemmän. Ilmoille heitettiin myös ajatus, että toiminnan pohjaksi perustettaisiin oma, kyläyhdistyksistä irrallaan oleva yhdistys, joka ottaisi hoitaakseen omakotitalkkaritoiminnan. Tällöin kyläyhdistykset voisivat keskittyä ydintoimintaansa, eikä omakotitalkkaritoiminta rasittaisi niiden taloudellisia ja fyysisiä resursseja. Tähän uuteen yhdistykseen otettaisiin toimija (hallituksen jäsen?) jokaisesta mukana olevasta kylästä, jolloin jokaisella alueella olisi ”paikallinen” yhdyshenkilö. Ajatusta uudesta yhdistyksestä pohdittiin ja se herätti laajalti positiivista mielenkiintoa.

Toinen yleinen tapaaminen oli Muurolan päiväkodilla. Tilaisuus järjestettiin yhdessä Lapin liiton Mennään kylään – hankkeen kanssa. Läsnä oli yhteensä 19 eri kylien, kaupungin ja Lapin liiton edustajaa. Minna Simoska esitteli yhtenä palvelutuotantomuotona osuuskuntatoimintaa. Minna Simoska toimii Simossa vuonna 2001 perustetun Osuuskunta Virtatiimin toimitusjohtajana.

Osuuskuntatoiminnan perustana ovat liiketoimintasuunnitelma ja joukko sitoutuneita perus(taja)jäseniä.

Osuuskunta mielletään yhdistys- ja yritystoiminnan välimaastoon.

- Toiminta on kuitenkin yritystoimintaa.
- Yritys vastaa palvelutarpeeseen.

Osuuskunta mahdollistaa työllistymisen alkaen yksittäisistä työtunneista kokopäiväiseen työllistymiseen.

Osuuskunta saattaa kilpailla tärkeimmän kumppaninsa eli kaupungin kanssa samoista asiakkaista ja samoista työmahdollisuuksista.

- Palveluja tuottavalla osuuskunnalla on oltava hyvät suhteet kaupunkiin aivan alusta alkaen, jotta kaupunki osaisi ja suostuisi tilaamaan osan omasta palvelutuotannostaan osuuskunnalta.

Jäsenistössä oltava 1-2 avainhenkilöä ja kiinteä / varma yhteystieto, jotta palvelut olisivat aina asiakkaiden saatavilla.

Juridisesti asioista on oltava perillä muun muassa sopimuksia tehtäessä.

Työntekijät (jäsenet) ovat sitoutuneita toimintaan. Tällöin työnlaatu on hyvää.

- Palkkaa tulee vain, jos on asiakkaita ja laskutusta.
- Kyse on jokaisen työntekijän omasta ansiotasosta.

Osuuskunnan etuja muihin yritysmuotoihin verrattuna on muun muassa joustavuus, ääni/osakas- periaate, yrittäjyyden kokeilumahdollisuus, osakkaille "riskitön", verotus varsinaista yritystä kevyempää ja kevyt hallinto.

Liittymismaksun suuruus (osuusmaksu) kertoo sitoutumisesta.

- Perustajajäsenet perustavat osuuskunnan aluksi talkoilla.
- Työntekijät, jotka eivät ole jäseniä, saavat eri palkkaa kuin jäsenet.

Palkat ovat kilpailukykyisiä kaupungin ja yksityisten vastaavista tehtävistä maksamien palkkojen kanssa.

- Asiakkaan laskussa peritään hallintokulut palkan lisäksi.
- Laskutuksella ei tavoitella maksimituottoa / asiakas.

Tavoitteena on 0-tulos, ei voiton tavoittelu.

- Mahdollinen ylijäämä käytetään toiminnan kehittämiseen ja työvälineisiin.

Kylätalkkaritoiminnan pyörittäminen on mahdollista osuuskunnan kautta.

- Kotitalousvähennyksen ansiosta todellinen tuntihinta asiakkaalle voi olla jopa vain n. 8 eur (laskutus 19-20 eur).

- Talkkarit eivät vaihdu samoin kuten palkkatukityöllistettyjen kohdalla → toiminnan jatkuvuus ja luotettavuus on taattu.

Keskustelu aiheesta oli vilkasta ja osuuskuntatoimintaa kohtaan oli selvää mielenkiintoa.

2.2.3 Palvelutarpeen selvittämistä

Kyläläiset tarvitsevat palveluita kaikenikäisinä, joten sektoriajattelu eri toimialojen kesken ei enää ole kyläläisten mielestä järkevää. Lähipalvelu joko tuodaan tai tuotetaan lähellä ja se voi sisältää eri sektoreiden osaamista.

Hyvinvointipalvelut on niin moniulotteinen termi, että riippuu käyttäjän ammattitaustasta ja kokemuksesta, mitä se kenenkin puheessa tarkoittaa. Hyvinvointipalvelut eivät tässä hankkeessa tarkoita vain sosiaali- ja terveyspalveluita, vaan siihen kuuluu myös koulutus- ja sivistyspalvelut sekä turvallisuuteen, viihtyvyyteen ja itsensä toteuttamiseen liittyvät palvelut.

Tämän lisäksi palvelutarpeen määrittelyssä kangistutaan usein ajattelemaan lakisääteisyttä ja omaehtoisuutta. Tällöin keskustelu kyläläisten kanssa pysähtyy virkamiesmäiseen seinään. Mielekkäämpää olisi käyttää termejä: virallinen ja epävirallinen. Koulutetut työntekijät antavat virallisia palveluita sairaaloissa, sosiaalitoimistoissa, päiväkodeissa, kouluissa ja kirjastoissa. Epävirallista on lähiympäristön antama tuki. Näiden kahden käsitteen välillä on myös yhteisiä piirteitä. Tällaisia ovat järjestöjen (kolmannen sektorin) maksulliset tai vapaaehtoistyöpalvelut ja yritysten maksulliset palvelut.

Termi – peruspalvelut – tulee taas kyläläisten perusoikeuksista, elämisen arvoista eikä se ole sama kuin lakisääteisyys. Peruspalvelut mitoitetaan asukkaan elämäntilanteen mukaan.

Alakemijoen seudun kylät odottavat innolla kaupungin vastaantuloa, ja pyyntöä tulla mukaan suunnittelemaan peruspalveluita. Suunnittelu on poliittinen prosessi.

Alakemijoen kylät määrittivät yhdessä palveluiden tuottamisen ongelmia ja sitä, mitä tasoa palveluiden tulisi olla. Alueen ominaisuudet, kuten kulttuuri, palvelun tarve, palvelun muoto ja palvelun kysyntä vaikuttavat palveluiden hahmottamiseen ja tarpeeseen.

Kylittäin keskustelemalla ja miettimällä todettiin, että **lähipalvelutarpeet** ovat kaikilla Alakemijoen kylillä samantyyppisiä. Jokainen kylä esitti kuitenkin omat tarpeensa.

Määrittely perus- eli lakisääteisiin ja omatoimisiin, järjestöjen vapaaehtois- tai maksullisiin palveluihin oli kyläläisten mielestä vaikeaa. Lähipalveluiden määrittäminen kokonaisuutena oli turvallisempaa. Kyläläiset odottivat, että kaupunki määrittää ensin peruspalvelut ja erityispalvelut ja niiden tasot Alakemijoella.

Lähipalveluiden todettiin kuitenkin olevan

- päivittäisiä tai viikottaisia eli toistuvia,
- helposti löydettävissä tai kotiin tuotuja,
- vajaakuntoisten ja liikuntaesteisten saavutettavissa,
- tietoyhteiskunnan mahdollistamia,
- palveluketjujen tuottamia ja
- palvelusetelillä ostettavia.

Lähipalveluiksi määriteltiin

- terveyden ja toimintakyvyn edistäminen,
- päiväpalvelut, virkistytymis- ja hyvinvointipäivät,
- iäkkäiden perhehoito yksityiskodissa,
- ulkoilu ja mielekäs tekeminen,

- kaupalliset palvelut: yhteispalvelupisteet, posti, pankki, kaupungin erilaiset toimistopalvelut, kotiapupalvelut (siivous yms.) ja
- turvallisuuden varmentamispalvelut.

Lähipalveluiksi todettiin myös

- hyvin toimivat internetpalvelut osana lähipalveluiden kokonaisuutta,
- lasten päivähoito, päiväkotitoiminta, perhepäivähoito, neuvola,
- kotipalvelut,
- kirjaston käyttömuodot,
- sairaanhoitajan tai terveydenhoitajan vastaanotto ja puhelinpalvelu,
- koulutoimesta perusopetus, alakoulujen palvelut,
- yksityisistä palveluista kioskit ja lähikaupat ja
- logistiikka.

Lähipalveluna pidettiin myös muun muassa seuraavia:

- päihteiden käytön tunnistaminen ja varhainen puuttuminen,
- katkaisuhoidot,
- pitkäaikainen jatkohoito,
- päihteiden käytön haittojen vähentämiseen tähtäävät palvelut ja
- huono-osaisuuteen liittyvät tukipalvelut.

Palvelutarpeita ja muuta kylien kehittämiseen liittyvää oli kyliltä kysely jo väsymiseen asti, mikä alkoi näkyä vastausprosentteissa. Kyselyjä oli tehty vuosina 1996–1998, 2003 ja 2007–2008 kyläsuunnitelmien teon, ympäristöohjelmien laatimisen ja erilaisten kehittämishankkeiden sekä Kylä kaupungissa – Lapin yliopiston tutkimushankkeen yhteydessä ja Rovaniemen Kehityksen Portti – hankkeen kylätalkkarikyselyn yhteydessä. Vastausprosentti on eri kylillä vaihdellut välillä 25,6–49. Muista kyselyistä poiketen Muurolan ympäristösuunnitelman vastausprosentti oli 9. Muurolassa oli lisäksi tehty ryhmähaastatteluja myös koululaisille.

Kyläläisille suunnattua yleistä kyselyä ei siis 15.12.10 mennessä nähty tarpeelliseksi tehdä. Kysely olisi mahdollista tehdä keväällä 2011. Tässä hankkeessa Sirkka-Liisa Peteri keräsi ryhmätyöaineistoa eri tapaamisissa. Keskustelun pohjana käytettiin edellä esitettyjä yhdes- sä laadittuja palveluiden määrittelyluetteloita.

Näkemykset seudullisista palvelutarpeista, järjestämistarpeesta ja -tavasta ovat pit- känomaisen Alakemijoen eri kylillä erilaisia. Palvelukylä Muurolan merkitys on myös erilai- nen eri puolella Alakemijokea; Alakorkalo, Rautiosaari ja osa Hirvaasta hyödyntää selkeästi keskustan palveluverkostoa, mutta loput hyödyntävät Muurolaa. Kaikilla on kuitenkin yh- teinen halu vahvistaa Muurolan merkitystä seudullisissa palveluissa.

Seudulliset palvelut katsottiinkin pääasiassa kunnan palvelutuotannoksi ja Rovaniemen kaupungilta toivotaan tässä yhteydessä selkeää määrittelyä palvelukylien rooleista, tehtä- vistä ja toimintaodotuksista. Samoin kaupungin tulisi vahvistaa tiedottamista ja palveluky- lien markkinointia, jotta asiakkaat löytäisivät palvelut. Samalla päädyttiin siihen, että Ala- kemijoki tarvitsee yhteistä koordinoitua ja yhdessä suunniteltua lähipalvelutarjontaa.

Keskitetystä, laajan väestöpohjan palveluista ei virinnyt keskustelua.

Edellä esitetyn palvelutarvekeskustelun ja suunnittelun ulkopuolella ovat suorat yhteydet valtakunnan tasolle ja ulkomaille. Näissä toiminnoissa katsottiin yhteistyön antavan lisä- voimia jo yksistään asiointi- ja kielitaidon myötä. Tiettyjä asioita hoidetaan myös henkilö- tasolla. Henkilöt voivat ilmoittaa osaamisensa käyttöön, jos niin haluavat.

vaatisi kantamurolalaisten ja erittäin aktiivisten yhdistysten kuten urheiluseurojen ja Lions Clubin entistäkin tiiviimpää yhteistyötä kylätoiminnan kanssa.

Muurola on tällä hetkellä paikka, jossa on siellä olevaan rakennuskantaan sidottuja palveluita. Tällä perusteella Muurola ei vielä ole palvelukylä, toiminnallisesti, vaan se on olosuhteiden luoma palveluiden keskittymä. Yhteistyö pendelöivien palvelutuottajien, Muurolaan muuttaneiden, myös maahanmuuttajien ja kanta-asukkaiden välillä auttaa ns. negatiivisen Muurola-myytin muuttamista positiiviseksi. Tärkeä merkitys on myös viihtyisällä ympäristöllä ja ympäristöasioiden hoidolla. Näitä hankkeita Muurola on vienyt hyvin eteenpäin eri vuosina. ”Jos et nyt ... niin joudut Muurolaan” – myytistä päästään vähitellen sanontaan ”viihtyisä kyläkeskus Muurola”. Kulttuuriympäristöltään kauniit paikat, kuten sairaalan mäki alkavat avautua kävijälle. palveluita haetaan sieltä, missä niitä on miellyttävää käyttää.

Alakemijoen eri kylillä on siis tällä hetkellä monia yhteisiä analysoimattomia ja jopa tiedostamattomia toimintoja (prosesseja). Näiden aukikirjoittaminen ja julkilausuminen ovat Alakemijoen toiminnan ydintä. Prosesseista voidaan mainita tietoliikenneyhteyksien käyttäminen, vapaa-ajanviettomahdollisuudet, liikunta- ja nuorisotilojen käyttö, yhteisen kylätilan kunnostaminen ja käyttö, kuten esimerkiksi Rautiosaassa on tehty, ikääntyvien ja lapsiperheiden palveluiden järjestäminen, välittömät hyvinvointipalvelut ja niiden määrittäminen, elinkeinolliset kehittämiset kuten Alakemijoen matkailupalvelut ja Kemijoen käyttö tässä toiminnassa sekä yritystoiminta: käsityöpajat, kampaamot, kioskit, korjaamot ja muu huoltopalvelu käsittäen myös metsänhoidolliset työt. Lista kasvaa sitä mukaan, kun asukkaita haastattelee ja näin on hyvä.

Kuvio 2. Palvelutarvesuunnittelua Alakemijoella

Palvelutarveselvitystä mietittäessä alakemijokilaiset havaitsivat tarvitsevänsä **pitkän aikavälin palveluohjelmaa**, jossa selvästi kerrotaan kylien vastuulla olevat toiminnot ja yhteistyötavat kaupungin kanssa sekä yhteistyömuodot järjestöjen, eri yhdistysten ja yritysten kanssa. Palveluohjelma voidaan liittää osaksi kylien kehittämissuunnitelmaa samalla tavalla kuin kulttuuri- ja ympäristöohjelmakin.

Palveluiden oikea-aikaisuuden määrittäminen kuuluu palveluiden kaikilla tasoilla myös viranomaisille. Yhteinen suunnittelu ja sopimukseen perustuva, suunniteltu toteutus lisää kyli-

en asukkaiden turvallisuutta ja luottamusta julkiseen toimintaan. Keskustelun päätteeksi todettiin, että tavoitteena on **asukaslähtöinen palvelutuotanto**.

2.2.4 Kylien kehittämissuunnitelmien tilanne ja vertailukelpoisuus

Kyläsuunnitelma (kylän kehittämissuunnitelma) on alueensa lähtötasotilanteen selvittämisen ja kehittämisen väline. Sen tulisi olla rahoituksen myöntämisen ehto kaikilla rahoituslähteillä ja – tasoilla ja kylien kehittämissuunnitelmissa olevat tiedot tulisi saattaa kaupungin päättäjien tietoon.

Seuraavassa tilannekatsausta Alakemijoen kyläsuunnitelmiin:

Jaatilan kyläsuunnitelma on viimeistelyvaiheessa. Suunnitteluprosessi on kuvattu. Nykytilasta on mukana julkiset palvelut, yritykset, kulkuyhteydet ja kaavoitus sekä kylätoiminta ja yhdistykset. Kyläläisille on tehty kysely. Vastaus - % oli 25.6.

Hirvaan ympäristöä on analysoitu katselmuksessa ja ohjelman avulla vuosina 1997 ja 1998 ja samana vuonna 1998 valmistui kehittämissuunnitelma. Kehittämistarvehaastattelu ja toimenpide-ehtotuksia on tehty vuonna 2003 ja jätevesi, jätehuolto ja ympäristönhoitohanke toteutettiin vuosina 2008–2009. Hirvaan kehittämissuunnitelma päivitetään vuonna 2011.

Alakorkalon kyläsuunnitelma on päivitetty vuonna 2009. Suunnitelmassa on hyvin kylälaisten yhteisiä näkemyksiä.

Rautiosaaren kyläsuunnitelma on toimiva. Se on laadittu vuonna 2007 ja se ulottuu vuodelle 2013.

Pisa-Leipee alueella ei ole kehittämissuunnitelmaa. Pienellä alueella asioista sovitaan vuosittaisissa palavereissa ja keskustelemalla.

Murolassa ei ole kylän kehittämissuunnitelmaa. Kylä on toteuttanut ympäristösuunnitelmaa vuodelta 2000. Sen lähtötasoselvityksessä on kysytty myös nuorison mielipiteitä. Murolassa on erinomaiset palvelut, kunhan niiden käyttömahdollisuus on kaikkien tiedossa. Hajanaisuuteen vaikuttanee myös kylän asukasrakenne tai historian myytit. Ympäristösuunnitelma tulisi päivittää ajanmukaiseksi kylän kehittämissuunnitelmaksi tulevaisuuden unelmineen (visio), toimintastrategioineen ja aikajänteelle suunniteltuine toimenpidesityksineen. Vastuun kehittämissuunnitelmasta voi ottaa jokin kylällä toimivista rekisteröidyistä yhdistyksistä. Kehittämissuunnitelma on rahoitusten saannin edellytys.

Alakemijoen kylien kehittämissuunnitelmista on vaikea löytää yhteisiä piirteitä. Alueen elinkeinollisia yhteispiirteitä tai mahdollisuuksia kuitenkin löytyy mm. matkailusta, palvelutuotannosta ja tietoliikenneosaamisesta. Suunnitelmien sisältö ja käyttökelpoisuus tulee analysoida ja arvioida myöhemmin uudelleen.

3. TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUSTA

3.1 Kylien merkityksestä

Valtakunnallisen Kylätoimintaohjelman (2007-2013) mukaan: "Kylä on aluekokonaisuus, jonka asukkaat mieltävät kyläksi. Se voi olla maaseudulla, saaristossa tai se voi olla taajaman omakotialue tai kaupunginosa. Kylän rajan määrittelevät viime kädessä asukkaat ja omaehtoinen paikallinen toimintakulttuuri, eivät hallinnolliset tai maantieteelliset seikat."

Maaseutupoliittisessa selonteossa vuoteen 2020 painotetaan kylien erilaisien yhdistysten ja asukkaiden toiveiden välittäjän tarpeellisuutta kaupungin ja erilaisten valtion viranomaisten suuntaan. Kylän tulee toimia paikallisen palvelutarpeen selvittäjänä. Kylän tulee myös auttaa asiakkaita ja palvelun tuottajia löytämään toisensa.

MTT:n julkaisussa nro 29 *Kumppanuus kuntatasolla maaseutupolitiikan toimeenpanossa* (s.129) todetaan, että luottamushenkilöiden maaseutumyönteisyys on osoittautunut lähinnä teoreettiseksi. Vaikka maaseudun asuttuna pitämistä kannatetaan, päätöksentekohetkellä voidaan todeta kaupungin kannattavan keskittämistä. Luottamushenkilöiden toivotaan havahtuvan sekä strategisella tasolla että käytännössä. Kaupunkeja kehoitetaan myös aktivoitumaan maaseutualueiden kaavoittamisessa.

Toisaalta samassa julkaisussa (s.131) todetaan, että vaikuttavuuden lisäämiseksi pienten kylien tulisi liittyä yhteen, oppia pois nurkkakuntaisuudesta ja tunnistaa omat osaamisensa. Maaseudun asukkaat voivat tahtomattaan joutua ottamaan vastuun kaupungille kuuluvista tehtävistä. Kylien ja kaupungin hallintorakenteen uudelleen organisoituminen on vastuunoton edellytys.

Tässä toimintakentässä Lapin kylätoiminta terävöittää toimintaansa ja on tällä hetkellä muutos- ja kehitysvaiheessa. Entisen Rovaniemen maalaiskunnan ja kaupungin yhdistymisajanjakso (alkaen 1.1.2006) ja sen aikainen kehittämistyö on päättymässä. Rovaniemen kaupunki uusii toimintastrategioitaan ja tarkistaa alueidensa palvelutarvetilannetta ja toimintamahdollisuuksia. Samanaikaisesti useat kyläyhdistykset ja –toimikunnat ovat sukupolvenvaihdostilanteessa, etsivät hankemaailman keskellä paluuta ydintehtäväänsä ja päivittävät sääntöjään uuden yhdistyslain mukaisiksi.

3.2 Yhdistys- ja yritystoiminnasta

Rovaniemen Portti – hankkeen aikana vuonna 2007 tehtiin laaja selvitys Alakemijoen yhdistys- ja yritystoiminnasta. Tilanteet muuttuvat nopeasti. Tässä yhteistyön selvityshankkeessa ei uutta selvitystä katsottu tarpeelliseksi tehdä. Lisäksi Lapin liitto on kokoamassa yhteistä tietoa www.lappi.fi – sivustoille. Tarkat tiedot löytyvät myös Rovaniemen kehitykseltä, yritysrekisteristä ja patentti- ja rekisterihallituksesta.

Tämän hankkeen vastuuhenkilö haastatteli alueen asukkaita kyläyhdistysten hallitusten kokouksissa ja yleisissä tapaamisissa eri kylillä. Yksityiset henkilöt antoivat myös tietoja. Taulukossa 1 *Alakemijoen yhdistys- ja muu seura- ja järjestötoimintakooste* on laskettu suuntaa antavat luvut yhteen. Taulukon tarkoituksena on osoittaa Alakemijoen yhteistyömahdollisuuksia ja sitä, miten eri yhdistykset ja toimijat voisivat myös harkita yhteistyötä.

Kylä tai kyläryhmittymä	kylätoiminta	metsästys kalastus	nuorisotyö	seurakunta	kansalaisopisto	järjestöt ja ry:t
Jaatila	ry	2	3	1	on	5
Pisa - Leipee	seura	2	?	?	?	?
Muurola	toimikunta	3 (5)	2	3	on	7
Hirvas	ry	3 (4)	2	1	on	4
Rautiosaari	ry	1	3	2	on	3
Alakorkalo	ry	2 (3)	3	6	on	4
yhteensä		13	13	12		23

Taulukko 1. Alakemijoen yhdistys- ja muu seura- ja järjestötoimintakooste

kylät	hoiva ja hyvinvointi	tekniikka ja tietoliikenne	muut palvelut	alkutuotanto	liikenne
Jaatila	2	1	3	3	1
Pisa-Leipee	?	1	?	1	?
Muurola	5	12	6	1	2
Hirvas	3	9	?	3	?
Rautiosaari	3	7	2	1	2
Alakorkalo	4	14	4	4	1
yhteensä	16	44	15	13	6

Taulukko 2. Alakemijoen yritystoiminnan suuntaa-antava kooste

Taulukossa 2 *Alakemijoen yritystoiminnan suuntaa-antava kooste* on yritetty havainnollistaa yritysten määrää ja laatua. Palvelutuotannon yritysten ryhmittely osoittautui hankalaksi. Niistä monet olivat monitoimiyrityksiä.

Palvelutuotantoa Alakemijoelta löytyy melko runsaasti. Lisää työpaikkoja tai niiden toiminta-alueita on luotu esimerkiksi Omakoti(kylä)talkkaritoiminnan avulla. Pitkäaikaistyöttömille on palkkatuen ja kaupungin tuen sekä asiakastulojen perusteella voitu tarjota ns. välityömarkkinoiden työpaikka ikääntyvien kotona selviytymistä edistävään työhön. Osa työntekijöistä on sijoittunut avoimille työmarkkinoille ja osa on perustanut oman toiminimen.

Edellä esitetyt kaksi taulukkoa osoittavat, että on yhteistyö eri toimijoiden kanssa niin kylän sisällä kuin tietyissä asioissa kaikkien kylien välillä mahdollistaa uusia työpaikkoja ja tukee toimintaa. Alakemijoen yhdistys- ja yritystoiminnan yhteistyötavoissa löytyy paljon myös kehitettävää. Nykytilanteessa tämä voidaan nähdä mahdollisuutena.

4. TOIMINTAMALLIN HAHOITTAMISTA

4.1 Toimintamallin taustavoimia

Erilaiset tätä selvityshanketta tukevat tapaamiset ja tilaisuudet ovat vahvistaneet käsityksiä maaseudun mahdollisuuksista ja voimista. Tervolassa 27.8.2010 järjestetyssä *Ympäristöstä voimaa maaseudun kehittämisessä* – teematilaisuudessa painotettiin eri kylien yhteishankkeita ja yhteistä rahoituksen hakemista. Alakemijoella on tähän hyvät mahdollisuudet ja samalla voidaan jatkaa silloisen ympäristökeskuksen valtatie 4 – hankkeen töiden päivittämistä. Perinnemaisemia on monella kylällä Kemijoen ja valtatie 4:n varrella. Yhteistyö yritysten kanssa paranee myös tällä sektorilla, sillä ulkoilu- tai kelkkareittiä maastoon rakennettaessa on osoitettava, että yritys hyötyy reitin käytöstä. Ulkoilureittien rakentamisessa kaupungin tulisi aktivoitua hankkimaan kylälle sopimukset yhdessä maanomistajien kanssa. Ympäristöstä voimaa – käsitteeseen kuuluu myös metsästysmatkailu ja monet muut yritystoiminnan mahdollisuudet. Alakemijoella on esimerkiksi paljon agraari-

työn aikaansaamia peltoalueita, jotka nyt voisivat olla perinnebiotooppeja. Rekisteröity yhdistyskin voi hakea EU – rahoitusta, vaikka ei omista maata. Nyt tarvitaan koordinoitihankkeita kokoamaan pieniä kylähankkeita.

Katso, kerro ja hoida kulttuuriympäristöäsi – teematilaisuus toi viestiä kulttuuriympäristöjen merkityksestä. Alakemijoella on paikkoja, jotka ovat esimerkiksi säästyneet sodan tuhoilta. Jokainen aikakausi luo kulttuuria ja kylillä tätä perintöäkin tulee vaalia. ”Ympäristöt puhuviksi” – teeman avulla voidaan luoda pysyviä yhteistyöverkostoja. Yhdessä kotiseututyön kanssa voidaan tehdä ympäristökatselmuksia ja luoda tätä kautta uusia työmahdollisuuksia.

Palvelutarpeen selvittäminen lähtee asukasrakenteen analysoinnista. Tässä selvityshankkeessa ei ollut mahdollisuutta kyläkohtaisesti selvittää asukkaiden ikärakennetta, ammattia tai koulutusta. Näitä selvityksiä on tehty kylien kehittämissuunnitelmia varten. Alakemijoella muualla, paitsi tällä hetkellä Leipee–Pisa – alueella ikääntyvän väestön osuus on noin puolet. Leipeellä suullisen tiedon mukaan melkein kolmannes asukkaista on lapsia. Lapsista puolet on alle esikouluikäisiä. Kylille on muuttanut nuoria perheitä.

Palvelut harvaan asutulla maaseudulla tulevaisuudessa – seminaarissa puhuttiin innovaatioiden paikallisesta ekosysteemistä. Ekosysteemi tässä yhteydessä tarkoittaa elämisen piiriä ja se on määritettävissä niin maaseudulla kuin kaupungissa. Asukkaille luodaan aitoja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Etäisyyksiä voidaan muuttaa läheisyydeksi tietoliikenteen ja sille varattujen tilojen kuten asukastupien avulla. Alakoulut voivat oman toimintansa ohessa toimia asukastupina ja toiminnan keskuksina. Turvallisuutta tuovat myös turvateknologia, uuden koulutuksen tuottamat maaseudun lähihoitajat ja kotipäätepalvelut.

Samassa tilaisuudessa todettiin, että yhteiskunnalliset yritykset tekevät tuloaan Suomeen. Julkisen sektorin työntekijät voivat perustaa arvopohjaisen yhteiskunnallisen yrityksen.

Toiminta on sinänsä tuttua. Termi vain on muuttunut. Ehkä voidaan puhua myös palvelua tuottavista yhdistyksistä.

Nykyisin paljon käytetyt termit sosiaalinen yritys ja yhteiskunnallinen yritys ovat asukkaiden ja haastatteluiden perusteella myös päättäjien (luottamushenkilöiden) puheessa sekoittuneet ja tulleet käyttöön ilman sisältöä. Yhteiskunnallisen yrityksen ensisijainen tavoite ei ole tehdä voittoa, vaan ratkaista esimerkiksi jokin sosiaalinen tai ekologinen ongelma. Yhteiskunnalliset yritykset voisivat olla yksi uusi, omaehtoinen yritysmuoto maaseutukylissä, esimerkkinä vaikkapa vanhoista vaatteista saatujen kankaiden uudelleenkäyttö.

Sosiaalisen yrityksen voitot käytetään usein liiketoiminnan laajentamiseen. Sosiaalisen yrityksen statuksen saa, kun yrityksen työntekijöistä 30 prosenttia on joko vammautuneita tai pitkäaikaistyöttömiä ja kun yritys rekisteröityy työ- ja elinkeinoministeriön erityiseen tietokantaan. Sosiaaliset yritykset ovat oikeutettuja valtion palkkatukeen ja työvoimapolitiiseen avustukseen yrityksen perustamiseksi.

Suunnittelussa taloudellisten arvojen etusijalle asettaminen on murtanut palveluverkoston. Lisäksi tässä tilanteessa yksittäiseltä kyläläiseltä kysytään aktiivisuutta palveluiden tuottajana. Näin ei ole keskustajamissa. Vaikuttaa siltä, että virkamiehillä ja päättäjillä ei joka tilanteessa ole selvää kuvaa kyläläisten todellisuudesta, myös henkisellä tasolla. Toisaalta esimerkiksi Muurolan sairaalan laboratoriopalvelut eivät olleet alakemijokisten tiedossa eli kyläläiset eivät tiedä tarjolla olevista palveluista, nykyaikaisesta tiedonvälityksestä huolimatta.

Alakemijoki ehdottaa kehittämisen strategiaksi sopimuksellisuutta tai sopimusperusteista kehittämistoimintaa. Tämä ei tarkoita tiukasti kontrolloitua toimintaa, vaan julkisen sektorin ja alueiden toimijoiden välistä tasavertaista, neuvottelevaa yhteyttä.

Kehittämistyön yhteinen kommunikatiivinen prosessi eli vuoropuhelu ja vastapuolen todellinen kuunteleminen voi johtaa toivottuun ja kumpaakin osapuolta tyydyttävään ratkaisuun helpommin kuin ylhäältäpäin johdettu tapa toimia. Tämä vaatii kuitenkin toteuttajilta aitoa sitoutumista ja vilpitöntä, tehokasta panostusta. Tällä tavalla toimien Alakemijoki odottaa epävarmuuden alta pois pääsemistä ja kestäviä ratkaisuja.

4.2 Toimintamallien esittelyä

Painopisteen tulisi olla palvelurakenteiden uudistamisessa eikä hallintorakenteiden uudistamisessa. Palveluiden tuotteistamisessa kunnan eri roolit tulee erottaa toisistaan. Palveluiden tuottamistapa ei kuitenkaan saisi olla itseisarvo. Tulevaisuudessa Alakemijoen lähipalveluita tuottanevat julkinen sektori, kansalaisjärjestöt ja elinkeinoelämä yhdessä kyläyhteisön(yhteisöjen) kanssa.

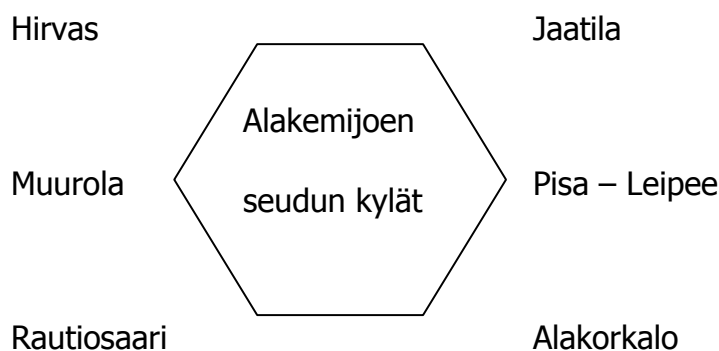
Tässä yhteydessä palvelusetelien käyttöä voitaisiin lisätä. Palvelusetelin etuina ovat asiakaslähtöisyys ja markkinaehtoisuus. Kehittämisessä on kuitenkin muistettava, että lähipalveluihin vaikuttavat kylien pitkät etäisyydet, asutusrakenne, ikärakenne, huoltosuhde ja sairastavuus. Kuntalaisten lähipalveluiden turvaaminen luo kuitenkin yrittäjyydelle uusia mahdollisuuksia. Jotta tämä toteutuisi, kaupungin tulisikin huolehtia olosuhdetekijöiden huomioon ottamisesta uusissa valtiosuoksissa.

Seuraavaksi esitellään selvityshankkeessa muodostetut toimintamalliehdotukset:

Malli 0 Toiminnot säilytetään entisellään.

- Malli 1 Yhteistyötä jatketaan informaatiotasolla. Vuosittain tiedotetaan oman kylän toiminnasta kyläläisille ja toisille kylille. Tehdään yhteinen tiedotuslehti tai yhteiset www-sivut. Yhteisiä kokoontumisia on tarvittaessa. Vuorottain järjestetään yhteisiä tapahtumia.
- Malli 2 Alakemijoen kylien yhteenliittymä
- Malli 2A Alakemijoen nykyiset kyläyhdistykset – toimikunta ja – seura perustavat yhteisen Alakemijoen seudun kylät ry:n. Yhdistys vastaa varainhankinnasta kuten hankkeiden suunnittelusta, hakemisesta ja hallinnoinnista. Hallitukseen kuuluvat eri kylien edustajat. Kokouksia, joita voidaan lisäksi järjestää myös tietoliikenteen avulla, on 1 – 2 kpl vuodessa.

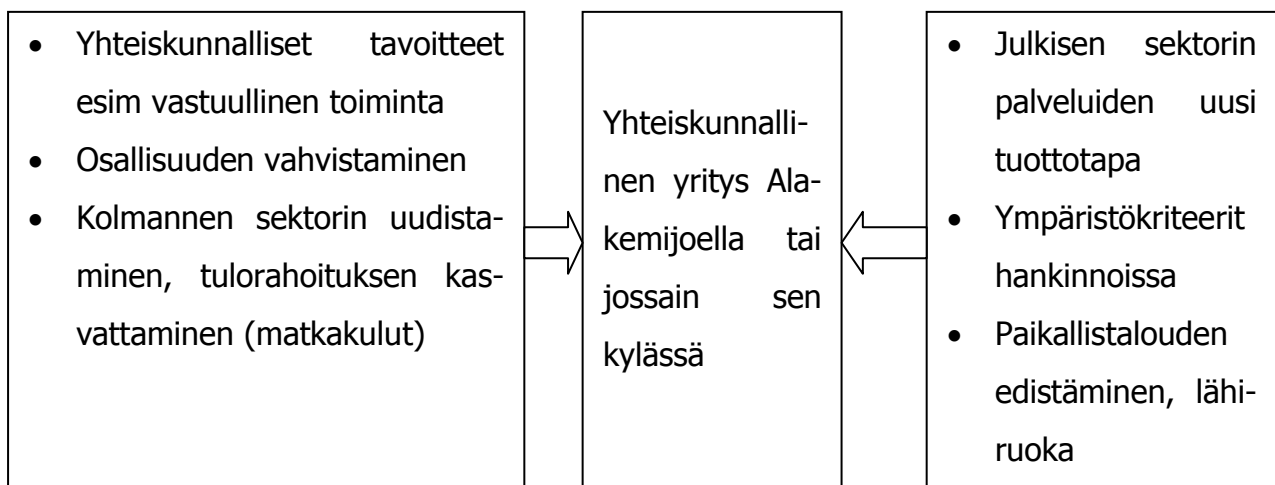
Uusi yhdistys laatii kylien yhteisen tulevaisuuden unelman (vision) ja strategian toimenpiteineen. Hallituksessa on kaikkien kylien edustus jostakin kylällä yhteisesti sovitusta, aktiivisesta järjestöstä tai yhdistyksestä. Uusi yhteinen yhdistys auttaa kaikkia alueen yhdistyksiä niiden toiminnassa (Jyväskylän malli) ja mahdollistaa rekisteröimättömien seurojen ja toimikuntien osallistumisen hankkeisiin. Yhdistys hakee sektoreittain jaettavia kylien kehittämissäätien rahoituksia kulttuuriosaamisen, taloudellisen osaamisen, ympäristöosaamisen ja hankeosaamisen vahvistamiseksi. Yhdistys suunnittelee hankkeita ja hakee Leader – yms. rahoituksia. Toimintasuunnitelmassa voi olla esim. yhteistoiminnan koordinointi, hankerahoitukset, hallinnointi ja toiminnan arviointi.

Kuvio 4. Alakemijoen kylien yhteenliittymämalli

MALLI 2B Palvelut ostetaan perustettavalta osuuskunnalta, eli Alakemijoelle perustetaan avoin osuuskunta, joka työnantajana ottaa vastaan erilaisia palvelutehtäviä koko alueelta. Osuuskunnan perustavat halukkaat yrittäjät, yhdistykset ja yksityiset henkilöt.

MALLI 2C Palvelut tuotetaan yritysvetoisesti sosiaaliselta yritykseltä tai yhteiskunnalliselta yritykseltä tai muulta palvelua tuottavalta yritykseltä.

(Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä: Ritva Pihlajan esitystä 14.9.2010 mukailten)

Kuvio 5. Yhteiskunnallisen yrityksen toiminnasta

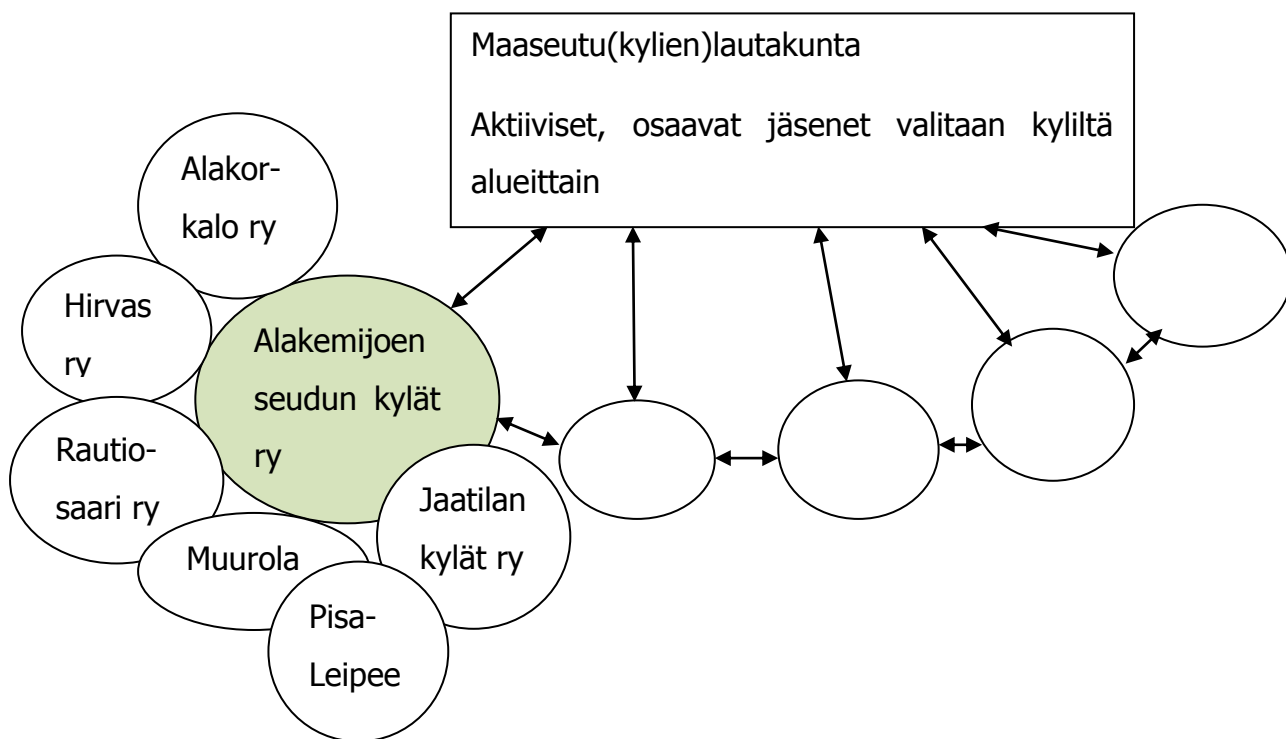
Yhteiskunnalliset yritykset ovat tulossa Suomeen ja Alakemijoella tällaista toimintaa voisi kokeilla.

Malli 3 Visio hallinnon tasosta ja yhteistyöstä kaupungin virkakoneiston kanssa

Rovaniemen kaupunki perustaa budjettirahoituksen maaseudun(kylien) lautakunnan, joka vastaa alueen palveluista ja tiloista ja seuraa hanketoteutuksia. Toimialueet tarkistetaan erikseen. Tehtäviä siirretään suunnitelman mukaan nykyisiltä lautakunnilta.

Maaseudun(kylien) lautakunta vahvistaa myös palvelu(keskus)kylän toimintoja. Alakemijoen seudun kylät ry valitsee lautakuntaan jäsenensä. Kunnallisvaaleissa mukanaolo ei ole valinnan ehto. Alakemijoen seudun kylät ry palkkaa lautakunnan budjettivaroin palveluneuvojan ja työsuunnittelijan. Lautakunta puoltaa koordinoitusti eri alueiden hankkeita, vastaa kyläalueiden palvelutarjonnan toimivuudesta ja jatkuvasta laadun tarkkailusta. Säännöllinen palautteen keräämisjärjestelmä otetaan käyttöön.

Kylien Rovaniemen eri alueiden toimintaa, toiminnan vaikuttavuutta ja palveluiden tarpeellisuutta voidaan seurata reaaliajassa.

KYLIEN YHDISTETYT PALVELUT

Kuvio 6. Kylien Rovaniemen toiminnan uudelleen organisointi

5. TOIMENPIDE-ESITYKSIÄ

- a) Eteläiseen Rovaniemeen perustetaan Alakemijoen seudun kylät ry, joka kuuluu Rovaniemen maaseutu(kylien)lautakuntaan. Toimintamallin rahoitukseen osoitetaan kylien kehittämissäätiön rahoitusta.
- b) Kylien neuvottelukunta lakkautetaan.
- c) Palvelu(keskus)kylän roolia, asemaa ja tehtäviä sekä imagoa täsmennetään ja parannetaan. Maantieteellisestä asemasta johtuen jollakin alueella voi olla muitakin keskittymiä.
- d) Järjestetään kylien yhteinen tapaaminen maaliskuussa 2011 ja keskustellaan uudesta toimintamallista ja sen organisoinnista.
- e) Keväällä 2011 päivitetään kyläkyselyt sähköisellä kyselyllä.
- f) Alakemijoen seudun kylät ry organisoii, perustamisensa jälkeen, seuraavat asiat:
  - Perustetaan asioiden eteenpäin saattamiseksi kaksi työryhmää toinen Alakorkalo – Hirvas – Rautiosaari alueelle ja toinen Muurola - Jaatilan kylät – Pisa -Leipee alueelle ja sovitaan työryhmien tehtävistä.
  - Laaditaan palveluohjelma, jossa näkyy myös eri kylien roolit ja asema, suunniteltu palvelun tarjonta. Palveluohjelma on osa laadittavaa Rovaniemen maaseutuohjelmaa.
  - Luodaan keskitetysti yritysrekisteri ja tiedotetaan siitä. Vastuun tästä voi ottaa Leipee.
  - Luodaan keskitetysti yhdistys- ja järjestörekisteri ja tiedotetaan siitä.
  - Laaditaan yhteinen toimintakalenteri, joka sisältää yhteiset tapahtumat ja juhlat ja liitetään se www.lappi.fi – sivustoon. Osioita työstävät Jaana Oi-

nas Leipeeltä, Pia Holopainen Alakorkalosta ja Janne Kaakkurivaara Rautionosaaresta. Leipeellä on jo kirpputori osoitteessa www.leive.fi/kirppis.

- Perustetaan osuuskunta, joka vastaa työtoiminnasta kuten esimerkiksi talkkaritoiminnasta ja on tilitoimistona.
- Perustetaan yhteinen sosiaalinen ja /tai yhteiskunnallinen yritys, joka myös niin sovittaessa, voi vastata talkkaritoiminnasta.

g) Alakemijoen nykyisissä ja toimintaansa jatkavissa kylissä

- päivitetään kyläsuunnitelmat tai laaditaan uudet kehittämissuunnitelmat, joissa näkyy toiminnan strategiat, tavoitteet ja toteutus. Kyläkehittämissuunnitelmat liitetään Alakemijoen seudun kylät ry:n ja maaseutu(kylä)lautakunnan kautta osaksi kuntasuunnittelua.
- tehdään jätevedenpuhdistuksen suunnittelua kylittäin, missä sitä ei vielä ole tehty ja kootaan suunnitelmat yhteen koko alueelta.
- järjestetään ohjattua toimintaa kaikenikäisille ja kokoontumispaikkoja erityisesti nuorisolle. Alakemijoen kylät ry koordinoi toimintaa koko alueella.

Aluekehittämisen kannalta kylä voisi tulevaisuudessa olla kylärypäs. Kaikkien kylällä tai kyläalueella toimivien yhdistysten, seurojen ja kaikkien asukkaiden on tällöin tehtävä nykyistä enemmän yhteistyötä keskenään. Asioiden hoitamiseen tarvitaan entistä enemmän osaamista ja uudenlaisia välineitä. Kylärypäs on syytä hakea erilaisia yhteistyömuotoja yhteisten asioiden edistämiseksi. Tehokkuusajattelun pelätään ohjaavan palvelut vain taajamiin.

Erilaisista syistä johtuen kylärypäs toiminta Rovaniemen eri alueilla on tänä päivänä kompleksista ja eri suuntiin hajoavaa. Lisäksi palveluiden tuottaminen on pirstaloitunut. Kokonaisuuden hahmottaminen ja vastuiden tai edes vastuuoletusten määrittäminen on lähinnä haastavaa.

Kylillä toimivat yhdistykset eivät saa kaupungin virkakoneistossa näyttäytyä palveluiden jatkeena. Kylien verkostoituminen ja yhteinen asioiden eteenpäin vieni lisää turvallisuutta, mutta vaatii myös luottamusta toimijoita kohtaan.

Kylillä on nyt paljon erilaista sirpaleista työtä, joka tulisi koota ja näin lisättäisiin työpaikkoja. Poliitiikan on päätettävä palveluiden jakautumisesta. Kuka on asiakas? Kuka tekee valinnat palveluiden käytöstä? Tällä hetkellä vallitsee kasvava epätasapaino, kuitenkin ensisijaisesti asiakas valitsee palvelun, maksaa siitä ja käyttää sitä.

Alakemijoella todettiin, että

- isommalla joukolla, yhdessä on tehokkaampaa vaikuttaa mm. kaupungin päätöksiin,
- isosta joukosta löytyy enemmän ja monipuolisempaa asiantuntijuutta,
- hankinnoissa tulee edullisemmaksi tilata suurempia määriä kerrallaan,
- yhteistyöllä voi tehdä alueesta uusille asukkaille sekä turisteille houkuttelevan, ehkä uusia työpaikkojakin syntyy,
- normaaliolojen yhteistyö luo paremmat mahdollisuudet toimia kriisitilanteissa,
- yhdessä on paremmat mahdollisuudet saada yhteistyökumppaneita mm. yrity maailmasta,
- rahoituksen saaminen/ kerääminen esim. hankkeisiin on yhdessä helpompaa.

6. AVAUKSIA KYLIEN TOIMINNAN ARVIOINTIIN

Perusedellytys toiminnan laadun arviointiin on tiedon saanti. On oltava tietoa, että voi seurata toiminnan kehittymistä. Tiedon saanti ja sen laatu on tällaisessa yhteiskunnallisessa kontekstissa todella hankalaa. Totuus asiasta voi olla subjektiivinen, objektiivinen tai yh-

teiskunnallinen. Asennetta on kuitenkin mahdollista muuttaa ja puhdistaa omaa opittua malliaan tehdä ns. totuuden mukaisia johtopäätöksiä arvioitavasta kohteesta.

Arvioinnissa on tavoitteena ekologinen kestävyys ja sitä edistävien taloudellisten ja sosio-kulttuuristen edellytysten luominen. Tärkeänä pidetään omaehtoisuutta. Arvioinnin kohteeksi voidaan ottaa toiminta ja sen tulokset. Kylät valitsevat omat arviointialueensa ja tehdään ristiinarviointia kylien välillä eli ns. vertaisarviointia.

Esimerkkiluettelo arviointialueista:

a) Kyläasumisen mahdollisuuksien parantaminen ja asumisen taso

- Vesi- ja jätevesihuolto,
- Kaavoitus ja maankäyttö,
- Tieturvallisuus,
- Ikääntyvien ja erityisryhmien asumismahdollisuudet,
- Asumisen markkinointi,
- Ympäristöhoito ja yhteisöllisyyden kasvu,
- Hyvinvoinnin kokonaistilanne ja tuleva muutos, hyvinvoinnin lisääminen,
- Turvallisuusaste

b) Luontoympäristö

- Kulttuurimaisemat ja teot niiden säilyttämiseksi,
- Koulun pihoista kyläpihoiksi – teot,
- Maa- ja metsätalousmaiden hoito,
- Kylämaiseman hoito

c) Sosiaalinen ympäristö

- Vastavuoroisuus ja yhteistyö kylän sisällä eri yhdistysten kesken yhteistyö kylästä ulospäin,
- Sosiaalisten ongelmien varhainen toteaminen,
- Asumistavan omaehtoisuus – valinnan vapaus ja oikeus,

Naapuriavun tarve ja avun saantimahdollisuudet

d) Kylätoiminta, toiminnan jatkuvuus ja vastuunotto

Yhteistyön vahvistaminen ja yhteistyön tilanne kaupungin, järjestöjen, rahoittajien ja viranomaisten kanssa,
Kyläyhdistysten toiminnan edistäminen ja tunnetuksi tekeminen,
Tiedottaminen,
Kyläsuunnittelutilanne,
Kokoontumispaikan laatu,
Tilojen hyötykäyttö

e) Palvelut ja elinkeinot

Yrittäjyyden mahdollisuuksien kehittyminen,
Taloudellinen tilanne,
Lähi tuotteiden saavutettavuus,
Paikallisen palvelutuotannon saavutettavuus ja kehittyminen,
Hoivapalveluiden saavutettavuus,
Kouluverkoston toimivuus,
Tietoisuus kylän osaajista

Alakemijoella haaveillaan hyvinvoinnista koko elämänkaaren ajaksi. Tämä edellyttää aktiivista toimintaa, sosiaali- ja palvelujärjestelmien sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja taloudellista kestävyyttä. Sukupuolten välinen tasa-arvo ja sukupolvien välinen yhteenkuuluvaisuus ovat vastuulliseen tulokseen pääsemisen edellytyksiä. Uusien ikäluokkien pienentyessä ja väestön ikääntyessä palvelutuotantoa on sopeutettava toimintakykyä vahvistavaan suuntaan.

Maaseutu ei ole sama asia kuin maatalous. Maaseudulla on monipuolista yritystoimintaa ja asumista ja sille on luotava mahdollisuudet. Moni suomalainen mieltää itsensä mullantuoksuiseksi citymaalaiseksi. Euroopan mittakaavassa Rovaniemen kaupunki on kokonaisuutena maaseutua ja siitä kaupungin tulisi olla ylpeä. Maaseudulla ei missään tilanteessa ole

ekotehokkuuteen vedoten ole järkevää keskittää toimintoja. Keskittäminen kuuluu jo valmiiksi tiheään kaupunkirakenteeseen.

Kyläyhdistyksiä ja kylätoimintaa tarvitaan paikallisten toimijoiden tueksi. Erikoisyhdistykset voivat toimia yhden asian näkökulmasta ja täydentävät kylätoimintaa. Tätä tukee myös asukkaiden osallistumismahdollisuuksien järjestelmällinen kehittäminen.

Toivottavasti tämä selvitys auttoi ainakin osittain pääsemään irti toimintaperiaatteesta: "ohita ja peitä". Jos tehdyt päätökset eivät johda käytännön toteutukseen, on syytä tutkia toiminnan suunnitteluprosessia ja analysoida toiminnan perusarvoja. Asiat, joista ei voi keskustella julkisesti ja ongelmat, jotka eivät ole ratkenneet yrityksistä huolimatta, vaativat syvällistä ja uudistavaa poisoppimista. Ongelman syyt nähdään usein aidosti, tiedostamatta muissa ja omat päämäärät koetaan pyyteettömiksi. Toiminnan korjaantuminen vaatii todellista muutosta ja sen hyväksymistä. Toimintaa haittaavat myytit kätkeytyvät tietoisuudesta ja niiden kannattajat vakaasti uskovat asiaansa koulutustasosta riippumatta. Tällainen "minänsuojamekanismi" suojaa ei toivotulta ja ikävältä todellisuudelta eikä muutosta tapahdu.

"Niin se on tässä maailmassa. Toisella on tillit ja toisella kurkut. Tee siinä sitten sopivaa ja maistuvaa herkkusalaattia." – sopii hyvin tämän selvitystyön lopputoteamukseksi.

LÄHTEET

- Alakorkalo. Päivitetty kyläsuunnitelma. 2009. Moniste. 23.s.
- Eisto,I., Palviainen,S., Pohjonen,S. &Vihinen,H.2006. Sopimuksellisuus maaseutupolitiikassa. Maa- ja elintarviketalous 80. Vammala. 108 s.
- Heikkinen,A., 1998. Hirvaan ympäristöohjelma. Rovaniemn luonnonvara-alan oppilaitos. Tutkielma. 80 s.
- Hirvaan jätevesi, jätehuolto ja ympäristöhoitoprojekti 2008 – 2009. 39 s.
- Hirvaan kylän kehittämissuunnitelma. 1998. 73 s. moniste
- Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. Kansallinen kestävä kehityksen strategia. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5 / 2006. Edita. 132 s.
- Kaakkurivaara,J.(toim)2007. Rautiosaaren kyläsuunnitelma 2013. Luovaa perinnettä keskeltä Kemijokea. 35 s.
- Kilpeläinen,A. & Pohjola,A. 2007. Kyläläiset keskiössä. Tutkimus kylien hyvinvointipalveluista. Lapin yliopistopaino Rovaniemi. 108 s.
- Lindroth,I., 2000. Karsinapato. Muurolan kylän ympäristösuunnitelma. Moniste.75 s.
- Mustakangas,E., Kiviniemi,M. & Vihinen,H. 2003. Kumppanuus kuntatasolla maaseutupolitiikan toimeenpanossa. Maa- ja elintarviketalous 29. MTT Helsinki. 179 s.
- Peteri,A. 2003. Hirvaan kehittämistarvehaastattelu ja toimenpide-ehdotuksia. Moniste. 39s.
- Peteri,L., 1997. Hirvaan ympäristökatselmus. Rovaniemen maaseutu- ja kotitalousopisto. 24 s.
- Päivänen,J., Kohl,J., et al.2005. Sosiaalisten vaikutusten arviointi kaavoituksessa. Suomen ympäristö. Alueiden käyttö. YM. Helsinki. 88 s.
- Siirilä,H., Sopimalla palveluita. Käytännön ratkaisuja. MMM ja maaseutuverkosto. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän sopimuksellisuusteemaryhmä ja Vaasan yliopisto. 23 s.

Tekoja luokaa – maita valaiskaa, Itäisen Rovaniemn kehittämissuunnitelma 2007 – 2013.

45 s.